

*Адамович С.В.
д.і.н., професор
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В.Стефаника»
м. Івано-Франківськ*

ЗЛОЧИННІ НАСЛІДКИ ЗЛОВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЕМ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Кадровий потенціал партійно-радянської номенклатури, що прийшла на Західну Україну в 1944 р., загалом не відзначався ні інтелектом, ні моральністю. Згідно з дослідженням А.Жив'юка навіть серед керівництва УНКГБ та УНКВД переважали люди з застоєм у розвитку особистості та низькою освітою. Вони були «заряджені» на впокорення регіону, репрезентували чужорідні соціуми та існували самі по собі, що призвело до критичного розриву й непорозуміння між компартійною номенклатурою та місцевими мешканцями [6, с.51-52]. Серед тих, хто приїхав в числі «визволителів» встановлювати радянську владу в Західній Україні в 40-х рр. ХХ ст., були також відверті злочинці, які швидко розкрили місцевому населенню справжнє обличчя радянської законності.

У більшості випадків т.зв. «правоохоронці» здійснювали злочинні дії під впливом алкогольного сп'яніння. За словами начальника УМВС Станіславської області, майже 95% злочинів у 1945 р. «було скоєно в нетверезому стані». І це було закономірним наслідком того, що майже всі радянсько-партійні працівники та співробітники органів внутрішніх справ розпочинали роботу з розпивання спиртних напоїв, а вже після того починали «наводити порядок» та шукати «бандитів» [1, с.247].

Інколи злочини під час «визвольної» діяльності радянських каральних загонів були настільки кричущими, що більшовицька репресивна машина не могла їх проігнорувати і заслужено карала найбільш дискредитованих представників тоталітарного режиму.

Так, радянські правоохоронні органи змушені були арештувати і піддати покаранню банду з 12 осіб, що здійснили 8 збройних грабунків і одне звіряче вбивство на території Снятинського району в період з 30 травня по 7 жовтня 1946 р. [2]. До складу злочинного угруповання входили службовці, оперуповноважені Печеніжинського, Заболотівського, Снятинського, Коломийського райвідділів МДБ та бійці винищувальних батальйонів. Бандити займали різні посади – від вахтерів і шоферів до старших оперуповноважених райвідділів. У більшості злочинців були державні нагороди за участь у Другій світовій війні – від ордена «Слави» і «Червоної зірки» до медалі «Партизан Вітчизняної війни».

Очоловав бандформування Єфімов Микола Петрович, уродженець міста Белгорода Курської області, який з 1942 р. перебував у рядах Червоної армії і у спеціальних партизанських загонах та був нагороджений медалями «Партизан Вітчизняної війни» і «За перемогу над Німеччиною».

У матеріалах кримінальної справи ретельно описано злодіяння банди. Спочатку бандити зазвичай напивалися, «випили по 300-400 грам, зустріли Жигленкова, ще горілку розпили», а потім починали грабежі. Так, у вересні 1946 р. у с. Ганьківці представники радянської влади, залякуючи зброєю, забрали в мешканця п. Пезя 3200 рублів, 6 пар взуття, 2 чоловічих костюми, 2 пальта, 18 м полотна, 16 жіночих хустин, 8 пар чоловічої білизни та інше. Повертаючись додому, бандити забрели ще в будинок п. Чепіги, в якого відібрали 50-60 кг свинячого сала і одне покривало. А бувало так, що в бідних людей «правоохоронцям» нічого було реквізувати, окрім 9 кг горіхів і пари шкіряних черевиків.

Потім пограбовані речі злочинці ділили між собою і продавали у Львові. «Зароблене» дозволяло «визволителям» безбідно жити і бути володарями сердець багатьох дівиць (у кримінальній справі фігурують фото дівчат, які на звороті зображень клялися в коханні злочинцям).

Однак найжахливішим злочином банди було вбивство незнайомої їм людини посеред поля. Енкаведистам сподобався годинник незнайомця. Вони

без будь-яких розмов почали бити бідолашного прикладами автоматів, а коли він втратив свідомість, то перерізали ножом горло і повісили труп на дереві.

Однак бандитське життя було перервано після збройного пограбування священика в с. Тучапи Заболотівського району. Енкаведисти попередньо переночували в доброзичливого священнослужителя, а на другий день пограбували його на 50 тис. рублів.

28 грудня 1946 р. Військовий трибунал засудив Єфімова до вищої міри покарання, а решта злочинців отримали від 10 до 5 років ув'язнення. Крім того, всіх позбавили державних нагород. Однак уже 4 березня 1947 р. Президія Верховної Ради СРСР замінила Єфімову страту на 20 років каторжних робіт.

Свої злочини під впливом алкоголю також здійснив помічник оперуповноваженого Долинського райвідділу МДБ старший лейтенант Іван Тихонович Могілін [3]. Цей офіцер, народжений у 1922 р. в с. Кам'яне Лебединського району Сумської області, кандидат у члени більшовицької партії, з червня 1941 р. по березень 1942 р. вчився в кавалерійському училищі м. Тамбова. З травня 1942 р. по січень 1944 р. він був учасником війни. У 1946 р. Могілін закінчив річну школу Головного управління контррозвідки «СМЕРШ» в м. Москві і потрапив на роботу в Долину в жовтні 1946 р.

У службовій характеристиці про Могіліна значилося, що «працює над підвищенням ідейно-політичного рівня, відвідує партійну школу. Показав себе як дисциплінований товариш, але, незважаючи на його добру поведінку, позитивних результатів в роботі не має». Попри це Могілін на початку 1946 р. був командирований у с. Слобода-Долинська на період підготовки і проведення виборів до Верховної ради УРСР. 2 лютого 1947 р. він разом з головою сільради, продавцем магазину та заготівельником випив 300-350 грам самогону, після чого, згідно з власними свідченнями, «швидко сп'янів, так як не було хорошої закуски».

Опісля Могілін напросився у військовому гарнізоні, що передасть у Долину пакет з документами, і отримав підводу в супроводі 2-х курсантів Ковальова і Максимова. Зі свідчень курсанта Ковальова ми дізнаємося, що

Могілін у цей час був «в стані сп'яніння, але його сп'яніння не було сильне і він добре розмовляв і міцно стояв на ногах».

У с. Рахині Могілін зупинив підводу і почав стукати по вікнах будинків. У другій хаті йому відчинили двері дві жінки. Він тягав одну з них за груди і вимагав сказати, де станичний села, погрожував пістолетом та кричав: «Якщо не розкажеш, то розстріляю...». Така поведінка мгебіста сильно налякала дітей, які були в будинку, і лише втручання курсантів врятувало жінок від повної розправи.

Далі в дорозі Могілін безпричинно вдарив у лице поштаря, а потім розпочав гонитву за возом, що проїхав повз них. Фіру наздогнали, намагалися заставити її господарів їхати в Долину, а потім Могілін побив господаря і постріляв у повітря з пістолета. Пізніше Могіліну попалися два хлопці залізничники, які поверталися з роботи. Могілін бив їх до півсмерті рукояткою пістолета, а потім ногами, запитуючи, де станичний. В усіх ситуаціях супровід Могіліна поводив себе пасивно і лише радив жертвам швидко втікати.

А під завершення всіх злочинів пиячок застрелив з пістолета на околиці села місцевого жителя Антона Матлахова, який з 1940 по 1947 рр. прослужив у Червоній армії. Він пройшов всю війну, 13 січня 1947 р. повернувся в рідне село і уже 2 лютого був убитий «захисником законності».

Натомість під час слідства Могілін стверджував, що своїх дій не пам'ятає через сп'яніння, але це не перешкодило йому подати себе в анкеті за національністю росіянином. У поясненнях Могілін як справжній яничар сказав, що оскільки української майже не знає, то вже не вважає себе українцем.

У підсумку військовий трибунал МДБ 11 квітня 1947 р. засудив Могіліна до вищої міри покарання – розстрілу, але Військова колегія Верховної Ради СРСР 19 травня 1947 р. замінила злочинцю розстріл на 10 років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах, мотивуючи вирок відсутністю в діях засудженого корисних мотивів і його участю у війні.

Втратою секретних документів та зброї відзначився оперуповноважений Жаб'євського (нині Верховинського) райвідділу МДБ Геннадій Андрійович

Цаплін, 1924 р.н., уродженець села Пігасовка Югосокинського району Молотовської (Пермської) області [4]. Оперуповноважений росіянин отримав семикласну освіту, був членом ВЛКСМ, дослужився до звання молодшого лейтенанта, з 1943 р. працював в органах МВС-МДБ.

28 травня 1947 р. він відправився в службове відрядження в м. Станіслав для отримання санкцій на арешт учасників ОУН і віз собою 3 кримінальні справи на упівців та 1600 рублів. На поїзд, який відправився о 17.40, офіцер спізнився, а наступний мав їхати аж о 21.00. Далі, як пояснював «визволитель», він в очікуванні потяга зайшов на залізничній станції в буфет, де випив 150 грам горілки, але квитка не дістав і залишився ночувати на станції та й заснув. Під час сну в Цапліна вкрали валізку з кримінальними справами, гроші і пістолет системи «ТТ».

Під час розслідування Цапліна перепитували, як він міг випити лише 150 грам горілки і «цілу добу бути в сп'янілому стані», оскільки той зайшов у лінійний відділ міліції в стані сильного сп'яніння о сьомій ранку наступного дня. А в рапорті оперуповноваженого з лінійного відділу залізної дороги Івана Межакова взагалі значилося, що Цаплін через сп'яніння «не міг навіть говорити і зрозуміти його було неможливо».

Ще яскравіше описує «подвиги» Цапліна службова характеристика. У ній зазначалося, що офіцер під час служби показав себе «недисциплінованим, морально мало стійким, таким що систематично займався п'янками». Так, в кінці 1945 р. він напився в гуртожитку учительок, де підняв дебош і залякував дівчат зброєю, за що отримав по комсомольській лінії догану. В лютому 1946 р. Цаплін з іншими «правоохоронцями» конфіскував речі і цінності громадянки Гуменюк з с. Краснопілля, у той же день побив Василю Миронюк.

24 березня 1946 р. п'яний молодший лейтенант під час незаконного обшуку у Василя Кричиняка вилучив 1 літр горілки і розпив здобуте. Після цього Цаплін організував бійку з колишнім пожежним інспектором Івановим. У підсумку за втрату особових справ та зброї Цаплін був засуджений за ст. 206-17а КК УРСР на 7 років виправно-трудова таборів без обмеження прав.

Ще до аморальніших вчинків через зловживання алкоголем вдавався Павло Васильович Созінов, 1914 р.н., уродженець м. Благовещенська Амурської області, який отримав вищу освіту за фахом вчителя математики і фізики [5].

Станом на середину 1947 р. Созінов у званні старшого лейтенанта служив старшим оперуповноваженим 2-го відділення 4 відділу Управління МДБ Станіславської області, був нагороджений орденом «Червоної зірки», медалями «За взяття Берліну», «За перемогу над Німеччиною», «За взяття Будапешта». Крім того, він був членом ВКП (б) разом з дружиною Олександрою Філіповою, яка працювала секретарем в Управлінні МДБ.

У шлюбі Созінов і Філіпова перебували з березня 1947 р., а вже у травні цього ж року радянські правоохоронці дізналися, що Созінов «самий справжній підераст». Однак кримінальна справа була відкрита не через факти мужолозтва, а внаслідок втрати Созіновим агентурних даних і кримінальних справ.

14 травня 1947 р. аморальні вчинки і службові правопорушення Созінова досягли апогею, і на них змушена була зреагувати радянська влада. Як свідчив Созінов, він 14 травня об 11.00 розпочав випивати в буфеті біля поштамту, за 2 години вжив 600 грам горілки та «після того про свої дії нічого не пам'ятав». Так чи інакше, далі Созінов зайшов у готель «Київ», де в туалеті здійснив акт мужолозтва з хлопчиком шкільного віку.

Свідки подій, чергові адміністраторки готелю, помітили в чоловічому туалеті, що якийсь офіцер здійснює статевий акт з хлопчиком 12-13 років, закрили входні двері вбиральні і викликали патруль. Військові застали офіцера «в п'яному вигляді, штани на ньому були мокрі до колін» і «він в бруді спав». Після того Созінова помістили в холодний підвал військової комендатури, але через втручання дружини його відпустили і відправили у відрядження.

У той же день Созінов на залізничному вокзалі чекав поїзд на Яремчанський напрям, «вийшов на вулицю через спеку і на площі біля вокзалу присів в невеличкому рівчаку і непомітно заснув». Під час сну в офіцера вкрали

чемодан, в якому знаходилися цілком таємні документи – 9 протоколів допитів свідків і 2 агентурних донесення.

Під час слідства Управління обласного МДБ подало достатньо позитивну характеристику на старшого оперуповноваженого Созінова. Зокрема, в службовій характеристиці значилося, що «товариш Созінов показав себе добре грамотним і знаючим оперативну роботу». В довідці також повідомлялося, що офіцер політично розвинутий, працює над підвищенням ідейно-політичного рівня, є членом партбюро відділу. Однак поряд з цим кадровики зауважували, що Созінов «недостатньо посидючий, не ініціативний, в роботі має розсіяність, з його сторони траплялися випадки п'янства і аморальної поведінки».

У матеріалах слідства описуються й інші випадки аморальної поведінки Созінова. Так, у рапорті заступнику начальника управління з кадрів один з офіцерів скаржився, що під час розпивання спиртних напитків з Созіновим у чайній на вул. Дзержинського (нині вул. Мазепи), наш «герой» залишив свого товариша по чарці самого і пішов у свою квартиру з молодим циганом 18-19 років, де «лежав роздягнутий на колінах у бесараба».

У квітні 1947 р. у зв'язку з перерахунком зарплати Созінов з офіцером Степановим випили у вже згадуваній чайній літру горілки. Пізніше до їх компанії приєднався молодий чоловік років 23-24. Спочатку офіцери, а потім і хлопець опинилися в квартирі Созінова, а у підсумку домробітниця Созінова застала господаря, який «лежав на ліжку зі спущеними штанами і кальсони теж були спущені до колін, а незнайомиць нахилився над статевим органом Созінова і щось робив...».

У підсумку рішенням Військового трибуналу Созінов був засуджений за ст. 206-17 п. «а» на 3 роки виправно-трудових робіт без втрати прав і додатково позбавлявся звання «старший лейтенант». Однак він поніс покарання лише за втрату документів, а про його аморальну поведінку у вирокі ніяк не згадувалося. Тоді як в СРСР з 1934 р. щороку засуджували до ув'язнення за мужолозтво на строк від трьох до восьми років і активно використовували

звинувачення в гомосексуалізмі для боротьби з політичним інакомисленням, для офіцера МДБ чомусь зробили виняток.

Отак працівники радянських правоохоронних органів після Другої світової війни під впливом алкоголю збиткувалися над цивільним населенням, вбивали нічим не винних людей та загалом ганьбили під прикриттям пошуків УПА кадровий потенціал прибулих партійно-радянських кадрів. Мабуть, для «визволителів зі сходу», Прикарпаття було окупованою територією, на якій не діяв закон і дозволялися злочини щодо місцевого населення. Порушення законності радянськими правоохоронцями під впливом алкоголю посилювало несприйняття більшістю західноукраїнського населення радянської влади.

Список використаних джерел

1. Андрухів І.О., Француз А.Й. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939 – 1959 роки, історико-правовий аспект. Документи і матеріали / І.О. Андрухів, А.Й. Француз. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 448 с.
2. Галузевий державний архів Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області (ГДА СБУ в Івано-Франківській області). Ф 5. Спр.266.
3. ГДА СБУ в Івано-Франківській області). Ф 5. Спр.688.
4. ГДА СБУ в Івано-Франківській області). Ф 5. Спр.1058.
5. ГДА СБУ в Івано-Франківській області). Ф 5. Спр.1161.
6. Жив'юк А. Керівники органів НКВД-НКГБ (МВД-МГБ) західних областей УРСР: кількісні та якісні характеристики (1944 – 1953 рр.) / А.Жив'юк // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КДБ. – 2014. – №1. – С.29-52.